

A kereszténység erkölcsi eszménye.

Egyetemi hallgató koromban egyik legkedvesebb szórakoztató olvasmányom volt Madách: „Ember tragédiája.“ Végtelenül szerettem ezt a könyvet: ugyyszólva naponként forgattam és annyiszor és olyan odaadó figyelemmel olvastam el, hogy végül már csaknem a maga egészében könyv nélkül megtanultam.

Nem tudnám megmondani, hogy mi vonzott benne jobban: a tudás gazdagsága, az értelem ragyogó világossága, vagy az az érzelmi subtilitas, ami ezt a súlyos és tartalmas filozófiai alkotást igen sok helyen lírai magaslatokra emelte... Talán minden együttvéve, mert hiszen mindezen elemeknek a harmoniája adta meg ennek a nagy alkotásnak azt az egyéni karakterét, amelyben egy tudós, bölcs, nemes lelkületű és mélyen érző ember lelkivilágát tükrözteti vissza.

Az élet számtalan fordulatában forgattam ezt a könyvet és valahányszor benne lapoztam, az volt az érzésem, mintha egy bölcs mentor, egy apai jóbarát fogná meg a kezem.

Ismétellen meggondolkoztatott a 10-ik színben Kepler vallomása a tudomány korlátozott voltáról, ahol többek között a következőket mondja:

„A bölcsélet csupán költészete
Azoknak, mikről még nincsen fogalmunk.“

Ezt a két sort életem különböző szakaiban egészen eltérően értelmeztem.

Abban a korban, amikor az ifju lelkét a jövő bizonytalansága nyugtalanítja, és ezért tiúcs káröröm tölti el beérkezett emberek kisebbitésén, jobb megérzésem ellenére úgy értelmeztem Madách mondását, hogy a filozófusok olyan kérdésekről poetizálnak, amikkel maguk sincsenek tisztában.

Csak érettebb észszel értettem meg Madách mondásának mély értelmét, mely szerint a filozófia, mint uttörő tudomány, költészet a szó legnemesebb értelmében. Nem mesterség, amelyet el lehet sajátítani, hanem művészet, amely isteni elhivatást feltételez

Művészet, mely az élet összes ismert tényezőinek kozmikus megértése mellett intuitív megérzéssel halad a még ismeretlen igazságok felé.

És az a filozófia, amelyből a művészi intuitio hiányzik, csak kétségeket támaszt, azonban az emberiséget előre vinni képtelen.

Mióta Kant a kriticizmus rendszerének felállításával a racionalizmust és az empirizmust kiegyeztetni törekedett, német bölcselek tetszés szerint hol tisztán speculatív alapon, hol meg jelentéktelen és többé-kevésbé izolált tényeknek tulzott általánosításával állítják fel bölcséleti tételeiket. És amióta Kant idealizmusával szemben Herbart realiztikus iskolája hódított tért, igen sokan a realizmust a bűn és ocsmányság idealizálásában keresik.

Pedig a becsület ép oly realitás, mint a hitványság. A hűség, megértés és szeretet ép oly realitások, mint a gyűlölködés. A virág illata ép oly realitás, mint a rothadás. A ragyogó nap-sugár meleg simogatása ép oly realitás, mint a tarlott bokrok közt végig süvöltő téli szél dermedtő hidege...

Aki tehát a realitás nevében kétségbevonja az élet értékeit és szépségeit, irreálisan kicsufolja az életet.

Amikor rövid és vázlatos előadásomban a keresztényi morált szembeállítom a modern filozófia erkölcsi tanításaival, igen természetesen csak azokra a filozófusokra gondolok, akik letértek a theologia alapjáról.

Hogy a kereszténység erkölcsstani rendszere, az erkölcsiséget és a népek erkölcsi nevelését, milyen biztos vágányokra helyezte, azt semmirem jellemezhetné jobban, mint az a zürzavaros bizonytalanság, amely az erkölcsstani alapvető kérdéseiben is a theologiai alapot elvető filozófusok között uralkodik.

Az 1912. évi hágai erkölcsstani kongresszus megkísérelte az ellentétek kiegyenlítését, azonban eredménytelenül oszlott szét.

A filozófusok egyrésze az isteni erkölcsstamból racionalis okoskodással vonta le a maga erkölcsstani rendszerét. Mások a társadalmi szolidaritás gondolatára építik fel erkölcsstani rendszerüket. Van tudományos erkölcsstani, gyönyör-erkölcsstani, érdek-erkölcsstani, szocialista erkölcsstani stb. stb. És amit az egyik tudós felépít, azt a másik lerombolja. És a megszámlálhatatlan erkölcsstani rendszerek összességéről Montaigne azt mondja, hogy az egész nem egyéb, „mint emberi agyvelők zürzavaros lármája.”

A kereszténység felfogásától legtávolabb áll a szocialista-erkölcsstani, melynek lényege a következőkben foglalható össze:

Sem erény, sem bűn nem létezik, annál kevésbé lehet örök érvényű erkölcsi törvényekről szó.

Az erkölcs lényegileg a hatalommal azonos.

Erény a társadalom hatalmi viszonyaihoz való alkalmazkodás és bűn az azokkal szembeni ellenszegülés, amiből következik, hogy a lelkiismeret nem lehet egyéb, mint ezen ellenszegülés következményeitől való félelem.

Hatalom és lelkiismeret fordított viszonyban állanak. A lelkiismeret a szolgák gyávasága, ellenben miről fényesebb hatalmi polcon él valaki, annál kevésbé fél cselekedeteinek társadalmi következményeitől és annál kevésbé korlátozzák cselekedeteiben lelkiismereti megfontolások.

A hatalmasok cselekedeteit senki sem meri erkölcsi szempontból kifogásolni, ezért a felsőbb társadalmi osztályok minden erkölcsi korlátozás nélkül hajszolják önérdeküket és kizsákmányolják a dolgozó tömegeket.

A szocialista bölcselet ismert képviselője, Menger Károly Jézust megalkuvással vádolja, mert ahelyett, hogy a testvériség nevében a tulajdonrendje és a római államhatalom durvaságai ellen forradalmat hirdetett volna, azzal a mondásával, hogy „Adjátok meg a császárnak, ami a császáré, de adjátok meg Istennek is, ami az Istené,” feladta a testvériség elvét és elismerte a tényleges hatalmat minden durvaságaival együtt.

A keresztény morálról azt mondja Menger, hogy a kereszténység tulzott erkölcsi követelményeket támaszt, de ezzel szemben egész történelme a szakadatlan megalkuvások sorozata.

A szocialista erkölcsön nem tekinthető tudományos bölcseleti rendszernek és alapjában véve nem egyéb, mint propaganda anyaggyűjtemény, amelynek célja a munkásság osztályöntudatát és a magasabb társadalmi osztályok elleni gyűlöletét felkelteni és ébrentartani, hogy egy alkalmas történelmi pillanatban a polgári társadalom romjain megteremtse a proletár diktaturát.

A szocialista erkölcsön végeredményében abba a pozitív tartalom nélküli fictióba szorul össze, hogy „a szocializmus a társadalom hagyományos hatalmi viszonyait úgy fogja átalakítani, hogy a megváltozott hatalmi rendből szükségszerűleg egy magasabb erkölcsi életnek kell kisarjadnia.”

Hogy ez a magasabb erkölcsi élet mit jelent, azt az oroszországi és spanyolországi események mutatták meg. És amint

Le Bon mondja: „a proletár diktatura világot vet a durva vad-ságnak arra a fokára, amelyre az osztálygyűlöletre alapított elmé-letek vezetnek.“

A fennebb említett modern filozófusok polgári ideológia alap-ján álló csoportjának a keresztény felfogással szembeni álláspontja a következőkben foglalható össze:

Isteni eredetű erkölcs nincs, sőt Isten léte is vitatható.

Faguet (Fágé) többek helyeslésével mondja:

„Ha van Isten és ha egyetlen, akkor mindenható. Ha van rossz a földön, csak azért lehet, mert az Isten akarja. Már pedig az olyan Isten, aki akarja a rosszat, érthetetlen vagy gyűlöletes és akkor jobb, ha nincs.“

Egy kissé merész dolog egy ilyen rövid észtorna segítségével ráolvasni Isten fejére, hogy elhibázta a teremtést és ezért detronizáltatik.

De ha Faguetnek csakugyan érthetetlen Isten mindenhatóságá-nak és az ember erkölcsi felelősségének egymáshoz való viszonya, talán filozófushoz méltóbb lenne, ha ebből származó ítéletét arra az időre rezerválná, amikor ezen neki érthetetlen viszonyon kívül minden egyebet már tökéletesen megértett, mert ma még bizonyára igen sok dolog van az ég s a föld között, amit sem ő, sem senki emberfia nem ért és aminek titkát nem ismeri.

Azt állítják továbbá, hogy csak a kereszténység erkölcsi rendszere keltette azt a tévedést, mintha az erkölcs forrása a hit lehetne. A hit és erkölcs eredete egészen különböző: a hit for-rása a misztikus érzés, az erkölcs forrása a szocialis érzés.

Bizonyítékul felhozzák, hogy az antik vallások nem tartal-maztak erkölcsi szabályokat. És hogy napjainkban is akadnak vallásos gonosztevők, akiknek hitük van, anélkül, hogy erkölcsi érzésük volna.

Kétségbe vonják örök értékű erkölcsi törvények létezését és azt állítják, hogy a környezet és létfeltételek változása átalakítja a társadalom erkölcsi felfogását: amit adott viszonyok között erény-nek tartunk, más környezetben bűnnek bélyegeznők és viszont. Bizonyítékokat a primitív népek ellentétes erkölcsi felfogásából merítenek.

Amint, a fentiekből láttuk, mind azok az erkölcsbölcselek, akik ítélték a theologiai alapról, erkölcsi téren semmit sem nyújtottak az emberiségnek, nem gyújtottak új világosságot, amely az erköl-

csi kulturának irányt mutasson, hanem egyedül csak arra szorítkoznak, hogy az erkölcs genealogiáját, keletkezésének mikéntjét megmagyarázzák. És egyöntetűen arra a megállapításra jutottak, hogy az erkölcs a társadalmi életnek egy olyan productuma, amely a társadalmi élet külső feltételeinek változásához mérten szakadatlan változásnak van alávetve.

Ezzel a speculativ megállapítással szemben áll az a megsemmisítő valóság, hogy a három nagy világvallásnak: a kereszténységnek, budhizmusnak és mohamedánizmusnak erkölcsi elvei, amelyeken ma az emberiség kilentizedrészének erkölcsi kulturája nyugszik, kijelentésszerűen közöltettek az emberiséggel és évezredek óta változatlan szellemben élnek és irányítanak.

A hitvallásos erkölcs helyett vissza akarnak térni a népi morálra. Arra az erkölcsforrásra, amely a primitív népek és az antik világ erkölcsi életét irányította. Holott nagyon jól tudjuk, hogy az antik világ bizonyos tudományágakban, az irodalom és különösen képzőművészetek terén óriásit alkotott, azonban erkölcsi élete erkölcsi tévelygésnél alig nevezhető többnek.

A krisztusi morálnak népmorállal leendő helyettesítése annyit jelentene, mint lemondani a nap világosságáról, hogy fényét az éj sötétjében megcsillanó szentjánosbogárkák villanásaival helyettesítsük.

Hogy miképpen lehessen a vallásos hit az erkölcs forrása, azt istentagadóknak bajos volna megmagyarázni Akinek azonban lelke szomjuhozza Istent és aki hiszi, hogy az erkölcsi tökéletesedés vezet el Isten közelébe, akit megtéveszteni nem lehet, mert belát a szivekbe: annak erkölcsi élete őszintébb, bensőségesebb és magasztosabb, mint azoké, akik a közvéleménynél igazságosabb bírót nem ismernek.

Az erkölcsbölcselek egyhangulag elismerik, hogy a keresztény morál közel kétezer éven át igen nagy hatással volt az emberiség erkölcsi fejlődésére és ha ennek dacára akadnak erkölcsbölcselek, akik még ma is azt kifogásolják Jézus tanításaiban, hogy túlzott erkölcsi mértéket állít elénk, ez annak a bizonyítéka, hogy a Jézus által nyújtott erkölcsi ideál olyan magasztos, hogy még beláthatatlan időkgig világitó fáklója lehet az emberi fejlődésnek.

Pár ezer lelket számláló primitív népek izoláltan jelentkező erkölcsi furcsaságaiból megalkották az egész emberiség erkölcsi

ítéletét, hirdetve, hogy az emberi léleknek saját erkölcsi tartalma nincsen, mert mindaz, amit a lélek erkölcsi tartalmának hittünk, csupán a külső környezet kényszerítő hatásának a visszfénye.

Az emberi léleknek igenis vannak a priori erkölcsi érzései, amelyek egyidősök az emberi étellel. Az emberiség bölcsőjénél, az élet hajnalán már ott világított és ott melegített az anyai szív szeretete. És a primitív ember létért való küzdelmében, mint elsődleges érzés jelentkezett az ellenség gyűlölete.

A szeretet, amely életet ad és a gyűlölet, amely az életet kioltja: az erény és bűn elsődleges ősforrásai.

Ennek a két ősz érzésnek a küzdelme teszi ki az emberiség történelmét.

Minden hatalmas emberi alkotás a szeretet megdicsőülését jelenti. A múltban a hősök és mártírok önfeláldozása vitte előbbre a világot és ujabban a tudományok vértanúi áldozzák fel igen sokszor életüket, hogy a szenvedő emberiség számára enyhülést találjanak. Ezzel szemben minden rombolás, az emberi kultúra minden visszaesése a gyűlölet műve volt.

Az élet és a boldogság legőszibb forrását a szeretet tette Jézus erkölcsi rendszerének alapjává.

A szeretet nevében nem küzdött intézmények ellen, mert ő az erőszakot egyformán elítélte, bárhonnán származott is az és az emberi társadalomnak nem külső formáit, hanem belső lényegét és szellemét akarta átalakítani.

Nem küzdött testi fegyverekkel, mert átlátta győzelmük mulandóságát, átlátta, hogy minden erőszak újabb erőszakot hív életre, épen ezért tanítványainak nem testét, hanem lelkét fegyverezte fel és hirdette, hogy a szeretet az egyetlen diadalmas fegyver a világon.

Jézus ma is folytatja csendes harcát, harcol ellenem, ellened, mindannyiunk, az egész világ ellen, de nem azért, hogy elpusztítsa, hanem hogy legyőzve a világot, mindannyiunkat boldoggá tegyen a szeretet ereje által.

Ha évezredek perspektíváján át vizsgáljuk a krisztusi eszmék harcát, szemünkbe ötlük a szeretet térfoglalása. Az emberek szelidebbek, megértőbbek lettek és a gyűlölet vesztett vadságából.

Amióta a kriminal antropológia reávilágított az emberi jellemek törvényszerűségeire, talán jobban megértjük a történelmet is. A kriminál antropológia megállapításai szerint az emberiségnek csupán egy kicsiny százaléka abszolút jellem, amely kicsiny százalék

belső determinációk hatása alatt cselekszik és ez a kicsiny százalék az erkölcsi élet ellentétes végpontjain helyezkedik el. Vannak, akik minden körülmények között csak nemesen tudnak cselekedni és vannak, akik a gonoszt önmagáért cselekszik.

Középen mozog a semleges jellemű tömeg, amely belső motivumok hiányában, kívülről vár irányítást.

A történelmet nem a közömbös tömeg, hanem az abszolút jellemek irányítják.

A szeretet szelleme állandóan virraszt a jóra hajlamos lelkekben. De ha átmenetileg úgy látszana, hogy a gyűlölet-szelleme lett urrá a tömeg felett, még ez sem jelenti Jézus bukását, hanem csak arról tanuskodik, hogy a közömbös jellemű tömeg átmenetileg olyan vezetők befolyása alá került, akiket erkölcsi hajlamuk az alacsonyabb indulatok felé hajt.

Azonban a tömeg épen jellemének közömbös voltánál fogva kifárad a gyűlölködésben is és akkor beáll az a történelmi pillanat, amit a történetírók úgy jellemeznek, hogy az emberiség egy általános lelki megújulásra vágyik, és ennek a lelki megújulásnak kimerithetetlen forrása a krisztusi szeretet.

A fejlődés hullámvonala állandóan felfelé ivel.

Azért a gyűlölet furiája még végigsöpörhet a világon és utját nyomor, könny és szenvedés fogják jelölni.

Azonban egy tisztultabb, szebb és boldogabb jövő felé csak a szeretet vezetheti el az emberiséget! *Dr. Abrudbányai Ede.*